

נוסף, למעט אף את הרקיקין מיציקה.

ומקשינן: מאי תלמודא [האיך אתה לומד מכאן למעט אף את הרקיקין]?

והרי אימא בא המיעוט השני להוציא מנחת כהנים שהיא אינה טעונה יציקה, ולא את הרקיקין?! (19)

אמר תירץ רבה: איזהו דבר שצריך שני עה-ב מייעוטיין ["עליה" ו"היא"], הוי אומר זו מנחת מאפה, שיש בה שני מינין.

מתניתין:

משנתנו מפרשת כיצד היא הפתיתה, ויש בה חילוקים בין המנחות:

א. מנחת ישראל, שהיא טעונה קמיצה, קופל

תלמוד לומר "אותה", דמשמע אותה ולא אחרת. ולא בא הכתוב למעט אלא את אלו, ואילו המנחות האחרות נתרבו מ"מנחה היא".

עוד דרשינן ממה שאמר הכתוב "ויצקת עליה שמן, מנחה היא", שהוא בא לרבות את כל המנחות ליציקה. (18)

יכול שאני מרבה אף מנחת מאפה ליציקה?

תלמוד לומר "ויצקת עליה שמן", למעט מנחת מאפה מיציקה, וכמבואר לעיל עד ב.

שמה תאמר: אוציא ממחת מיעוט "עליה" את החלות של מאפה תנור בלבד, שהן אינן טעונות יציקה שכבר נבללו בשמן, ולא אוציא את הרקיקין שלא נבללו בשמן —

תלמוד לומר "מנחה היא", והרי זה מיעוט

לחם הפנים שאינו טעון פתיתה, והרי קיימא לן — לעיל ח א — גבי לחם הפנים, שאם נפרס לחמה הרי זה פסול; ואם כן אין שייך לקיים בה מצות פתיתה!?

וראה בזה ב"שלמי יוסף" בהערות לדרך זה; [ויש לדון בזה על פי המבואר ב"מקדש דוד" סימן כט אות ב בגדר פסול נפרס לחמה בלי חסרון].

18. הנה לעיל בתחילת העמוד למדנו יציקה למנחת מרחשת בגזירה שוה ממנחת מחבת; והקשו התוספות שם: כיון שכאן מרבינן כל המנחות ליציקה, אם כן למה לי גזירה שוה ללמוד על מנחת מרחשת שהיא טעונה יציקה!?

ותירצו: עיקר גזירה שוה אכן לא באה ללמד על יציקה, אלא ללמד על מתן שמן במנחת מחבת [שעיקרו במרחשת כתיב, ראה לעיל] וללמד על כלילה במנחת מרחשת [שעיקרה

וראה בזה ב"שלמי יוסף" בהערות לדרך זה; [ויש לדון בזה על פי המבואר ב"מקדש דוד" סימן כט אות ב בגדר פסול נפרס לחמה בלי חסרון].

18. הנה לעיל בתחילת העמוד למדנו יציקה למנחת מרחשת בגזירה שוה ממנחת מחבת; והקשו התוספות שם: כיון שכאן מרבינן כל המנחות ליציקה, אם כן למה לי גזירה שוה ללמוד על מנחת מרחשת שהיא טעונה יציקה!?

ותירצו: עיקר גזירה שוה אכן לא באה ללמד על יציקה, אלא ללמד על מתן שמן במנחת מחבת [שעיקרו במרחשת כתיב, ראה לעיל] וללמד על כלילה במנחת מרחשת [שעיקרה

ג. מנחת כהן משיח [מנחת חביתין] לא היה מקפלה לארבעה אלא לשנים, כדמפרש בגמרא, ושם מתבאר הטעם משום שפתיתה אחת נאמרה בה, ולא שתיים. וגם אינו מבדיל, שהרי אינה טעונה קמיצה, אלא "כליל תקטר".⁽⁴⁾

רבי שמעון אומר [בשני דברים הוא בא לחלוק על תנא קמא]:

א. מנחת כהנים ומנחת כהן משיח אין בהן פתיתה כלל, ואפילו לא קיפול לשנים, מפני

משבר⁽¹⁾ אחד [כל חלה מעשר החלות שעושים בכל מנחה, כדלקמן עו א] לשנים, ואת השנים קופל לארבעה, לקיים מצות פתיתה, ומבדיל, מפריד את הפתיתים לגמרי, כדי שיהיו ראויים לקמיצה.⁽²⁾

ב. מנחת כהנים, שהיא אינה טעונה קמיצה שהרי כולה מוקטרת, קופל אחד לשנים, ושנים לארבעה, ואינו מבדיל, כי הפתיתה מתקיימת על ידי הקיפול, וההבדלה אינה אלא בשביל הקמיצה, וכאן אין קמיצה.⁽³⁾

3. [יש להעיר: לדעת הסוברים שמנחת סולת טעונה פתיתה — ראה בזה בהערה בעמוד א — הרי מסתמא אינו מבדיל, שהרי כבר נקמצה ולמה לי הבדלה שאינה אלא לקמיצה וכמו מנחת כהנים שאינו מבדיל, ואם כן למה לא נזכר גם דין זה במשנה!].

4. בפירוש המיוחס לרש"י כתב כאן: "לפי שהיא חובתו, ואין נקמצת כלל, וכליל היא". וכתב ב"זבח תודה": מסיק בגמרא, דאין מקפלה לארבעה אבל מקפלה לשנים, והטעם משום דלא כתוב בה [ויקרא ו יד] "פתות פתים" כבשאר מנחות, אלא "מנחת פתים" לבד ... ומה שאינו מבדיל במנחת חביתים, הטעם כמו מנחת כהנים משום דאין בהן קמיצה.

והנה בפירוש רש"י שלפנינו כתב ... וקשה: הא במנחת כהן גם אינה נקמצת ואפילו הכי צריך אחד לארבעה; ומה שכתב: לפי שהיא חובתו, לא ידענא, אטו משום שהיא חובה ועליו להביא בכל יום ישתנה הדין דפתיתה; אחר כך מצאתי ב"טהרת הקודש" שמיישב קצת, ודוחק; ובאמת הנכון כמו שפירשנו מקודם, והוא מרש"י כתב יד, והעתיקו הראב"ד ב"תורת כהנים".

1. כן פירש רש"י מכתב יד; ובפירוש המיוחס לרש"י וכן רבינו גרשום פירשו ש"קופל" הוא כמו "כופל", וכן נראה מדברי הרמב"ם בהלכותיו פרק יג ממעשה הקרבנות; וראה בהערה 2.

2. בפירוש המיוחס לרש"י כתב: מבדיל: "משברה והיינו פתיתה".

וכתב על זה ב"זבח תודה": וקשה, דעל כרחק אי אפשר לומר דעצם מצות פתיתה היא על ידי הבדלה, דהא מנחת כהנים נמי צריך פתיתה, ושם אינו מבדיל [ראה המשך המשנה]; ועל כרחק דעל ידי הקפילה לבד נתקיים מצות פתיתה, דאי אפשר בלא שבירה במקצת, וצ"ע —

ובפירוש הראב"ד ל"תורת כהנים" מצאתי: ומבדילין: פירוש ומפסיקן לגמרי; מנחת כהנים: קופל ואינו מפסיק לגמרי, קופל, שהרי כל המנחות נתברו לפתיתה, וכיון שהוקפלו קרובות הן לפתת ואינו מבדיל, שהרי אין בהן קמיצה; וראה עוד שם.

והנה לפי מה שפירש רש"י מכתב יד ד"קופל" היינו משבר, אם כן בהכרח כהראב"ד, אם כי מלשון הראב"ד נראה ד"קופל" היינו כופל ולא משבר.

שאינן בהן קמיצה. וכל שאינן בהן קמיצה, אינן בהן פתיתה.⁽⁵⁾

גמרא:

תנו רבנן: נאמר לגבי מנחת מחבת "פתות אותה פתים, ויצקת עליה שמן מנחה היא":

אילו היה אומר הכתוב "פתות", דמשמע פתיתה אחת, יכול הייתי לומר שלשנים בלבד הוא קופלה, לכן תלמוד לומר "פתים", שיהיו בה שתי פתיתות, והיינו

ב. וכל המנחות כולן הטעונות פתיתה — פותתן לפתיתים קטנים כזיתים. שלא כדברי תנא קמא, שלדבריו אינו פותת אלא אחד לארבעה.⁽⁶⁾

רש"י צריכין אצלי תלמוד.

וכתב ב"קין אורה", דבלאו הכי מוכח שמחבר הפירוש המיוחס לרש"י סובר שמנחת הסולת טעונה פתיתה, וכפי שיבואר בהערה בהמשך בסוגיא גבי פתיתה במנחת העומר; [ויש להעיר, דלפי זה מוכח מדברי המפרש, שפתיתה אינה תלויה בעשר חלות — ראה בזה בהערה בעמוד א — שהרי פירש במשנה לעיל עד ב "מנחת הסולת לא היה בה חלות, דבעורה סולת נקמצת"].

וב"שלמי יוסף" [בהערות לדרך זה] תמה: הרי אף אם מנחת חוטא נקמצת, מכל מקום הרי הקמיצה היא קודם האפייה, ואם כן לדעת רבי שמעון שהוא סובר דאין פתיתה אלא במקום שיש קמיצה, אם כן לפי שיטתו ודאי שמנחת סולת אינה צריכה פתיתה, דהרי בפשוטו סברת רבי שמעון היא, שאין הפתיתה אלא בשביל הקמיצה, ואם כן לאחר הקמיצה אין טעם בפתיתה; ואם כן ממילא אף מנחת חוטא שנקמצה כשהיא סולת הרי היא בכלל!?

וכתב ליישב, דאפשר שטעמו של רבי שמעון אינו משום שהפתיתה אינה אלא בשביל הקמיצה, אלא משום שנאמרה פתיתה רק באותן הטעונות קמיצה, ושאר מנחות אינן נלמדות מזה; וראה עוד שם.

6. נתבאר על פי רש"י מכתב יד.

אבל בפירוש המיוחס לרש"י כתב לבאר

5. א. תמהו הראשונים [הובאו דבריהם ב"משנה למלך" מעשה הקרבנות יג ד, אמצע הדיבור השני]: האיך אמר רבי שמעון במנחת כהן משיח שאין בה פתיתה, והרי הכתוב אומר במנחת כהן משיח שהיא "מנחת פתים" [ויקראנ ו יד]?! וראה מה שהאריך בזה ה"משנה למלך" שם, ומה שהביא שם בשם הרא"ם ובשם ה"קרבן אהרן", ומה שכתב הוא שם לבאר מכח קושיא זו את שיטת הרמב"ם בביאור סוגייתנו; וראה עוד ב"חזון איש" סימן כו סק"ז ד"ה ובמל"מ, מה שכתב בזה.

ב. בפירוש המיוחס לרש"י כתב בדברי רבי שמעון "מנחת נדבה של כהנים".

וביאר ה"משנה למלך" [מעשה הקרבנות יג י ד"ה ודע שראיתי לרש"י] את טעמו, משום שהוקשה לו: היכי קאמר רבי שמעון דמנחת כהנים אין בהם פתיתה מפני שאין בהם קמיצה, דהא רבי שמעון אית ליה — לעיל עב ב — דמנחת חוטא של כהנים נקמצת, וקומץ קרב לעצמו; ומשום הכי הוכרח לפרש, דרבי שמעון איירי במנחת נדבה דאין בה קמיצה; אבל בדברי תנא קמא — שחילק מנחת כהנים משאר מנחות לענין הברלה, ומשום שאין בה קמיצה — לא פירש כלום, משום דמיירי אף במנחת חוטא, משום דסבירא ליה דכל מנחת כהן אינה נקמצת.

ואני תמיה על זה: דהא מנחת החוטא מנחת סולת היא, ובמנחת הסולת כבר נתבאר לעיל [ראה הערה בעמוד א] שאין בה פתיתה, ודברי

פתיה לארבעה.

הא כיצד הוא עושה?

אי "פתים", יכול יעשנה פירורין? — תלמוד לומר "אותה", ללמד, אותה [את המנחה] יפתות לפתיתים, ולא יפתות את הפתיתין לפתיתין. (7)

מנחת ישראל — קופל אחד לשנים, ושנים לארבעה — ומבדיל.

אבל מנחת כהן משיח — היה מקפלה, וכו'. (8)

בשלשה אופנים אחרים, ולכל הביאורים אין כאן מחלוקת ודברי הכל הוא:

א. וכולן שצריכים פתיה מקפלן שנים לארבעה וארבעה לשמונה ושמונה לשה עשר עד שיהיו פתיתים כזיתים; וב"קין אורה" [על משנתנו] תמה ממה שאמרו בגמרא "יכול יעשנה פירורין, תלמוד לומר "אותה" אותה לפתיתים ולא פתיתים לפתיתים, הא כיצד מנחת ישראל קופל אחד לשנים ושנים לארבעה, ומבדיל", ומשמע שאינו פותת אלא שתי פעמים, לשנים ולארבעה; וב"צאן קדשים" "חק נתן" ומנחה טהורה" תמהו: איך יתכן שיכפול כל חלה שהיא עשירית העשרון בלבד [העשרון מג ביצים וחומש ביצה, וכל חלה כארבע וחצי ביצים] לשה עשר, ויהיה בכל פתית כזית? ! ראה שם.

ב. שיכול לפותתן עד שיהו הפתיתין כזיתים, אבל פחות מכזיתים אין יכול לפותתן; וב"קין אורה" שם כתב: גם זה קשה, לפי משמעותא דאין עושה אלא ארבעה פתיתין, וודאי יש בכל אחד כזית, ואי ליכא כזית אינו פותת כלל הא מצוה בפתיה לארבעה פתיתים..

ג. שהיה עושה מן העשרון עשר חלות, ומכל חלה וחלה ארבעה פתיתין, ולא היה בכל פתית אלא כזית; וראה מה שתמהו על החשבון ב"קין אורה" וב"מנחה טהורה"; וראה מה שכתב ב"חזון איש" מנחות כה ט על כל הביאורים האלו.

והרע"ב כתב: וכולן פתיתים כזיתים דסיפא דמתניתין לאו רבי שמעון קאמר לה אלא דברי הכל היא, דלאחר שעשה פתיתין כזיתים כופל

כל זית לשנים ושנים לארבעה. ובפירוש המשניות להרמב"ם כתב: אמר רחמנא "פתות אותה פתים", ואמרו: אותה פתים ולא פתיה פתיתין, רצה לומר, שאינו מפליג בפתיה רק לא יהו פחות מכזית, ואותה פתיה שהיא כזית כופל אותה עם ארבע ואינו מבדיל, כדי שלא יהו פתיה פתיתין; וראה ב"קין אורה" כאן, ובצל"ח ברכות לז ב על דברי הרע"ב והרמב"ם.

ולשון הרמב"ם בהלכותיו [מעשה הקרבנות יג י] הוא: וכיצד פותתין אותן, כופל החלה לשנים והשנים לארבעה, ומבדיל, ואם היתה המנחה של זכרי כהונה אינו מבדיל, ופותת, וכולן פתיתתן כזיתים, ואם הגדיל הפתיתין או הקטין כשרה.

7. כתב רש"י מכתב יד, לפי שיטתו שרבי שמעון חולק על דין זה, וסובר שפותת לפתית כזית: ולרבי שמעון דאמר "וכלן פותתן כזיתים", דריש ליה הכי: "פתות" יכול פתיתין גדולים, תלמוד לומר "פתים", אי "פתים" יכול פחותים מכזית, תלמוד לומר "אותה".

וב"שיטה מקובצת" כתב, שתנא דבי רבי ישמעאל, הסובר — מובא בהמשך הסוגיא — שמחזירין לסלתן, אינו דורש כלל דרשה זו.

8. בגמרא נדפס "מנחת [כהנים ו] כהן משיח היה מקפלה וכו'"; וכתב על זה ב"חזון איש" [מנחות כו ח]: תיבת וכו' אין לו מובן, ונראה דהוא טעות סופר וצריך לומר "לשנים"; ולפי זה

אי אית בה [אם יש בו] פירורין בגודל כזית, (9) מברכינן עליה "המוציא לחם מן הארץ".

ואי לית בה פירורין כזית, מברכינן עליה "בורא מיני מזונות". (10)

אמר רב יוסף: מנא אמינא לה [מנין למדתי דין זה]? מהא דתניא, היה ישראל עומד ומקריב [נותן לכהן להקריב] מנחות בירושלים, (11) אם לא הקריב עדיין הישראל מנחה מימיו: אומר, מברך הישראל, "שהחיינו וקיימנו והגיענו לזמן הזה". (12)

נטלן הכהן לאוכלן [את שיירי המנחות], ואומר, מברך הכהן "המוציא לחם מן הארץ".

ומקשינן על מה ששנינו שמנחת כהן משיח היה מקפלה, והא אנו תנן במשנתנו "מנחת כהן משיח לא היה מקפלה"?!?

אמר תירץ רבה: מנחת כהן משיח אינו מקפלה לארבעה, אבל מקפלה לשנים, ומשום שנאמר בה [ויקרא יב]: "על מחבת בשמן תעשה. תופיני מנחת פתים. והכהן המשיח תחתיו מבניו יעשה אותה", ולא נאמר בה "פתות אותה פתים".

שנינו במשנה: רבי שמעון אומר: מנחת כהנים ומנחת כהן משיח, אין בהן פתיתת. וכולן פותתן כזיתים:

אמר רב יוסף: האי חביצא [תבשיל שמפריים בו פת], כך הוא דינה לענין ברכה:

על הכל "המוציא לחם מן הארץ", ואפילו אם כעת אינו אוכל את הפירור ההוא; אך ראה ב"משנה ברורה" קסח סקני"ג על דין זה, שכתב: אם יש בהם פירורים כזית, לאו דוקא בכולם, אלא אפילו אם יש כזית בחדא פרוסה, גם כן מברך עליה המוציא וברכת המזון, וממילא יכול לאכול שאר הקטנות גם כן.

10. אם הנידון לפי שיטת רש"י הוא דוקא משום שנתבשל, או שעיקר הנידון הוא משום שאין בו פירורין כזית, ואפילו אם לא היה מתבשל, יתבאר בהערות בהמשך הסוגיא.

11. ראה בהגהות היעב"ץ על לשון "בירושלים".

12. א. נתבאר על פי לשונו השני של רש"י מכתב יד; ובברכות לז ב כתב: היה ישראל עומד ומקריב מנחות, ונתנה לכהן להקריבה, אומר ברוך שהחיינו, אם לא הביא מנחות זה

לא גרסינן "כהנים" שהוגה על פי הרש"ק ז"ל, אלא גרסינן: מנחת כהן משיח היה מקפלה לשנים; ובוזה ניחא דלא מסיים: כי תניא "היה מקפלה" מקפלה לשנים, ע"כ, [וראה "ברכת הזבח"].

וב"תורת כהנים" איתא: מכאן אמרו: מנחת ישראל כופל אחד לשנים ושנים לארבע ומבדיל, מנחות כהנים כופל אחד לשנים ושנים לארבעה ואינו מבדיל, מנחת כהן משיח לא היה מקפלה, ולכאורה היה נראה להגיה ב"תורת כהנים" "היה מקפלה", ולהוסיף בגירסת הגמרא: "מנחת כהנים כופל אחד לשנים ושנים לארבעה ואינו מבדיל".

9. לשון רש"י מכתב יד הוא: דבחד פירור איכא כזית, ובחידושים המיוחסים לרשב"א כתב: אי משתכח ביה חד פירור דאית ביה כזית, מברך המוציא; ולכאורה כוונתם היא, שאם יש בכל התבשיל פירור אחד בגודל כזית, מברכים

אמר תמה ליה אביי לרב יוסף: ולתנא דבי רבי ישמעאל, דאמר שבכל המנחות הטעונות פתיחה מפרכן לאחר אפייתן עד שמחזירן לסלתן, וכי הכי נמי דלא מברך "המוציא", כיון שאין שם פירורין כזית?!¹³

ומבריייתא זו מוכיח רב יוסף כדבריו: זהרי תנן במשנתנו "וכולן, כל המנחות פותתן לפתייתן בזיתים",¹³ הרי למדנו שעל פתייתן בגודל של כזית, מברכים עליהם "המוציא לחם מן הארץ".¹⁴

שהחיינו.

והרמב"ם [תמידין ומוספין ז יז] כתב: כבר ביארנו שאין מביאין מנחות ... מן החדש קודם הבאת העומר. וכל המקריב מנחה מן החדש תחילה מברך שהחיינו; וכתב שם ה"לחם משנה": וכדי לתרץ קושיית התוספות: דמשמע, דקאי אכהן המקריב, אפשר דכוונת רבינו ז"ל גם כן היא על הכהן המקריב מנחה מן החדש תחילה, שיברך שהחיינו.

ב. ב"קין אורה" העיר, שמדברי הפירוש המיוחס לרש"י שפירשה על מנחת העומר, מוכח שהוא סובר, דגם מנחה הנקמצת שהיא סולת כמנחת העומר, הרי היא טעונה פתיחה [ראה בזה בהערות לעיל], שהרי על מנחה זו מביאה הגמרא "וכולן פותתן כזיתים".

13. לכאורה יש לתמוה: לפי פירוש הרע"ב — הובאו דבריו בהערה על המשנה — שהיה פותת כל כזית לשנים ולארבעה, אם כן לא היו הפתיחים כזיתים; וראה בזה בצל"ח ברכות לו ב, ובספר "מנחה טהורה" כאן.

14. א. התוספות כאן ובברכות לו ב וברא"ש שם, הבינו בדברי רש"י, שעיקר הנידון בחביצא הוא משום הבישול, והוקשה להם: מה ענין זה אצל מנחות שלא נתבשלו, וביארו, שהטיגון בשמן הוא כמו בישול; [וראה מה שתמה על הדמיון בכתבים המיוחסים להגרי"ז].

אך ראה ב"פני יהושע" בברכות לו ב ד"ה שם בגמרא אמר רב יוסף, שכתב: יותר נלענ"ד, דמה שכתב רש"י שמפררין בתוך האלפס לחם,

ימים רבים; והתוספות בברכות לו ב [וראה גם בתוספות כאן] כתבו על זה: זה דוחק גדול הוא, ד"היה עומד ומקריב" משמע בכהן המקריב, וכן לישנא "נטלן לאוכלן" [בהמשך הבריייתא] משמע דאכהן קאי.

ורש"י מכתב יד כאן בלשון ראשון פירש: היה עומד כהן שלא הביא מנחה בשנה זו, [ויש לדקדק, שלפי הפירוש דקאי על ישראל פירש רש"י, שלא הביא מנחה מימיו, ואילו לפי הפירוש דקאי אכהן, פירש שלא הביא בשנה זו].

וכתבו על זה התוספות: ולא היה לו לומר "הביא" [דהיינו שהכהן הוא בעל המנחה], דמנחת כהן הרי כליל היא, ואינה נאכלת, ואילו הבריייתא עוסקת במנחה הנאכלת; ויכול לפרש: כהן שלא "הקריב" מנחה בשנה זו, ומיירי בכהן שמקריב מנחת ישראל.

והתוספות מפרשים את הבריייתא על הכהן המקריב, וביארו שאין דין זה אמור רק במנחות, אלא, דלפי שהיו המשמרות מתחדשות ומתחלפות פעמיים בשנה, דעשרים וארבעה משמרות היו, ולכל משמר היו ששה בתי אבות, נמצא שלא היו מקריבין אלא שני ימים בשנה, וזמן קבוע להם להקריב לחצי שנה יום אחד, לפיכך מברך אזבה ואמנחה שהחיינו לזמן; וראה מה שכתב על זה מהר"י קורקוס [תמידין ומוספין ז יח]; ומה שהובא בזה בגליון הרמב"ם מהדורת פרנקל מו"ת "פאר הדור" להרמב"ם; וראה עוד בגליון מהרש"א.

ובפירוש המיוחס לרש"י פירש: כגון שלא הקריב כהן זה עדיין מנחה מימיו, או שהקריב מנחה חדשה כגון מנחת העומר, אומר כהן

יהושע", שהרי לא הזכיר רש"י אלא "פתיתין כזית" ולא נזכר בדבריו ענין תבשיל כלל].

וראה ב"קרן אורה", דבפשוטו מוכח מראיית הגמרא שעיקר החידוש הוא שאם יש בהן כזית מברכים המוציא, שהרי מן הברייתא אין ראייה שאם אין בהם כזית לא היו מברכים המוציא, כי מה שפותתם לכזית הוא מדיני הפתיתה ולא מחמת הברכה, [שהרי אף אם כולה כליל גם כן אינו עושה פתיתין פחות מכזית]; אלא שכתב שם, דמדברי רב ששת בהמשך הסוגיא, שנחלק ואמר: אפילו אין בהן כזית, משמע, דביש בהן כזית פשיטא שהוא מברך המוציא, ועיקר החידוש הוא שבאין בהן כזית אינו מברך המוציא, ולפי זה נתקשה בראיית הגמרא, וראה מה שכתב שם; [אבל בכתבים המיוחסים לגר"ז ביאר, שעיקר דין פתיתה שהיא דוקא בכזית ודין ברכה שהיא דוקא בכזית יסוד אחד להם, ראה שם; אלא שאם כן, לא היה לה לגמרא להביא אלא את הדין שפותתן כזית, ואין צורך בהבאת הברייתא].

וב"פני יהושע" בברכות לז ב ד"ה בגמרא ותנא, נקט, שלפי שיטת רש"י — כפי שהבינוהו התוספות והרא"ש, שעיקר הנידון הוא משום הבישול — החידוש הוא שאם יש בהן פירורים כזית מברך עליהם המוציא, וניחא ראיית הגמרא; אלא שהוקשה לו: מנין שהברייתא עוסקת במנחת מחבת ומרחשת הנטגנות בשמן, והרי שמא עוסקת הברייתא במנחת מאפה תנור [וראה בפירוש הר"ש בחלה א ה, הביאו ה"פני יהושע" שם]!?

ולכן צידד לפרש דלא כפירוש רש"י שהכוונה היא למה ששינינו במשנתנו, אלא כאשר נראה מלשון הגמרא בברכות לז ב דאיתא התם "ותני עלה: וכולן פותתן כזית", והיינו שהיא ברייתא הבאה לבאר דמה שמברך עליהן המוציא מיירי בפתיתי כזית, ראה שם; וראה עוד בכל זה בצל"ח בברכות לז ב.

לא משום דעיקר מימרא ורבנותא דרב יוסף היינו במבוסל לחוד דוקא, אלא משום דלישנא ד"חביצא" משמע ליה שהוא על ידי בישול ... ולעולם עיקר מימרא דרב יוסף בין במבוסל ובין כשאינו מבוסל, לעולם שייך לחלק בין אית ביה פרוורין כזית להיכא דלית ביה פרוורין כזית, כן נראה לי בכוננת רש"י.

[ויש להעיר על שיטתו, ממה שכתב רש"י בברכות לז ב: ותנן על המנחות מנחת מחבת ומנחת מרחשת הקריבות כשהן אפויות; ובפשוטו, הטעם שהזכיר רש"י רק מנחת מחבת ומרחשת, היינו משום שמנחת סולת [אפילו אם היא צריכה פתיתה] ומנחת מאפה תנור, כיון שבתנור הם נאפים אינו ענין לנידון דידן, שהראיה היא דוקא ממחבת ומרחשת שהן מטוגנות ולא אפויות; וראה ב"קרן אורה" מה שכתב בטעם רש"י שפירשה על מחבת ומרחשת].

ובעיקר מה שפירש ה"פני יהושע" את הנידון בסוגייתנו אף ללא בישול וללא דיבוק, ראה ב"שפת אמת" שהוא מבין כן בשיטת התוספות, וכן נראה לכאורה שהבין ב"מעדני יום טוב" בברכות פרק ו סימן ו סק"י בדעת הרא"ש משם רבינו יונה [ראה כל זה בהערה 16 אות ב], ולכאורה כן נראה פשטות לשון רבינו יונה בברכות לז ב; וראה עוד בכתבים המיוחסים להגר"ז שהוא מבין כן בדברי הירושלמי [ברכות פרק ו הלכה א] וה"אור זרוע", ראה שם.

ב. הנה לשון רש"י — שכתב: אלמא פתיתין כזית מברכינן עליה המוציא; וכן כתב גם בברכות לז ב — משמע, שאנו באים ללמוד שאם יש בפירורין כזית מברכינן עליהם המוציא, וזה לכאורה יתכן רק לפירוש התוספות בדברי רש"י, אבל לפירוש ה"פני יהושע", הרי פשיטא לכאורה, שאם פירר פת לפירורי כזית שהוא מברך המוציא, ולזה אין צריך ראייה; [ומיהו מאידך גיסא משמע פשטות הלשון כה"פני

הרי שאף פירורין שאין בהם כזית חשובים הם, והוא הדין לענין ברכה, מברכים עליהם "המוציא לחם מן הארץ"?! (16)

ומשנינן: **הכא במאי עסקינן, בכגון שעירסן**, (17) לש וצירף יחד את הפירוורים לכזית שלם. (18)

וכי תימא הכי נמי [אכן כן], מכל מקום תיקשי:

והתניא בכרייתא אחרת: **ליקט מכולן, מפיתין** שאין בהן כזית, (15) **וביחד יש לו כזית, ואכלן בפסח, הרי אם חמץ הוא — ענוש כרת. אם מצה הוא — אדם יוצא בהן ידי חובתו בפסח —**

ואם כן מה ראייה יש מכאן לתבשיל של פירורין!?

ודעת התוספות היא, שאין הברייתא עוסקת בכישול אלא בפירוורים הנדבקים יחד על ידי דבש או חלב; ותמה רבי עקיבא איגר בברכות שם: הרי אף לשיטתם יקשה מה מביאה הגמרא ראייה מ"ליקט מכולן", שהרי אין הברייתא עוסקת בפירוורים הנדבקים; אלא בהכרח שהברייתא מתפרשת באופן זה, דאם לא כן מאי קא משמע לן; ואם כן, הרי אף לשיטת רש"י יש לפרש כן. ומיהו ראה בשפת אמת, שהוא מבין בשיטת התוספות שהדיבוק אינו מעלה ולא מוריד, ועיקר הנידון הוא משום הפירוורים [וראה הגהת חתנו על זה]; וראה עוד ב"מעדני יום טוב" בברכות פרק ו סימן ו סק"י על דברי הרא"ש שם שהם כדברי התוספות, שהקשה כעין קושיית רבי עקיבא איגר, ולמד מזה דבאמת אין הדין תלוי בדיבוק אלא בגוף הפירור, ראה שם היטב; וראה עוד בכתבים המיוחסים להגרי"ז.

וב"קרבן אורה" הבין גם כן כרבי עקיבא איגר שהדיבוק הוא המגרע, אבל פירורין בלא דיבוק מברך עליהם, ראה שם בד"ה גמרא אמר; וראה עוד שם בד"ה גמרא ליקט, בכיבור ראיית הגמרא לפי שיטת התוספות.

17. מלשון "ראשית עריסותיכם"; רש"י בברכות לז ב.

18. נתבאר על פי רש"י מכתב יד כאן; ובברכות לז ב כתב: חזר וגבלן יחד וחזר ואפאן.

15. נתבאר על פי רש"י מכתב יד; וברש"י בברכות לז ב כתב: ליקט מכולן; פתיית המנחות, ופירשה אליבא דתנא דבי רבי ישמעאל שאמר מחזירן לסלתן [ובזה ניחא לשון הגמרא: וכי תימא הכי נמי דלרבי ישמעאל אינו מברך המוציא והתניא אליבא דרבי ישמעאל לא כן]; אבל רש"י מכת"י כאן כתב: ולא איתפרש לן היכא, והא ליכא למימר דאמנחות קאי, דקתני "ואם חמץ הוא" וכל המנחות באות מצה; וראה במאירי בברכות לז ב שיישב את הברייתא לפי הפירוש שבמנחות היא עוסקת, ראה שם.

ובתוספות כתבו: אחמשת המינין [של דגן] קאי, ובפסח; והא ליכא למימר דאמנחות קאי, דקתני "אם חמץ הוא" וכל המנחות באות מצה, כך פירש בקונטרס; ויש פירושים שכתוב בהן: אפתיתין שאין בהן כזית, ולא איתפרש לן היכא.

16. א. כן פירש רש"י מכתב יד כאן; ובברכות לז ב פירש: ומדקאמר יוצא בו ידי חובתו בפסח משום אכילת מצה, דמצות עשה היא, דכתיב "בערב תאכלו מצות", והתם "לחם" בעינן, דכתיב "לחם עוני", אלמא לחם הוי, ומברך המוציא; וראה ביאור בדמיון דין ברכה שהוא באמת תלוי בחשיבות, למצה שלפי פשוטו אינו תלוי בחשיבות, בכתבים המיוחסים להגרי"ז.

ב. נתקשו התוספות לפי פירוש רש"י, מה ראייה מברייתא זו שאינה עוסקת במנחות, שהרי איתא "אם חמץ הוא ענוש כרת", וזה אין שייך במנחות הבאות מצה, וכמו שכתב רש"י כאן,

הכא בברייתא ד"ליקט מכולן", במאי עסקינן, בבא מלחם גדול. שפתת פירורים פחות מכזית מלחם גדול, וחשובות הן אגב אביהן, שהרי בשעה שפתתן היה בלחם יותר מכזית, ולכן חייב הוא לברך ברכת המוציא על הפירורים שנטל מן הלחם.⁽²⁰⁾

שואלת הגמרא: מאי הוי עלה דחביצא [מה דין החביצא]?

רב ששת אמר: אפילו פירורין שאין בהן כזית מברך עליהן המוציא.⁽²¹⁾

אמר רבא: והוא, דאיכא "תוריתא דנהמא" עליהו [ובלבד שיש על הפירורין תואר מראית לחם].⁽²²⁾

ומקשינן על ישוב זה: אי הכי, תיקשי, היינו דקתני עלה דההיא ברייתא שענוש הוא עליהם כרת, ויוצא בהם ידי חובתו בפסח, "והוא שאכלן בתוך שיעור כדי אכילת פרס".⁽¹⁹⁾

ואי כדברייך, שהברייתא עוסקת בכגון שעירסן ונעשו לככר אחד, הרי "והוא שאכלו" [לשון יחיד] מיבעי ליה למימר, ולא "שאכלן", שהוא לשון רבים, ומשמע שהפירורים נפרדים!?

אלא, מיישבת הגמרא באופן אחר את הברייתא שמפורש בה שאף פירורין פחות מכזית חשובים הם:

לך דבעינן כזית; והאי חביצא נמי דקאמר אי אית בה כזית אף על פי שבא מלחם גדול, אי לא הוי הלחם בעין, בעינן כזית לענין המוציא ... [וראה הגהת הב"ח]; וכן מבואר כפירוש זה ברבינו גרשום.

אבל מלשון רש"י שכתב: "דכי פתתן הוי בלחם יותר מכזית", משמע שהחויב הוא אף אם אין אותו כזית בעין; וכן הוא חוכרח לפי מה שפירש רש"י בברכות לז ב את הברייתא לענין מנחות וכדעת תנא דבי רבי ישמעאל שפורכן ומחזירן לסולתן, ואם כן בהכרח שכבר אין אותו כזית קיים; ולפי זה, כל דין חביצא לא מיירי אלא כשאפה מלכתחילה פתיתים שאין בהם כזית; [ויש לעיין: אם כן נסתרה ראייתו של רב יוסף ממנחות, שהרי פתיית המנחות באים מלחם גדול].

21. ראה פירוש המיוחס לרש"י והגהת הב"ח, וצריך תלמוד.

22. א. לשון רבינו גרשום הוא: שיהא בהן מראית לחם, לא דקין הרבה שאין נראה אם היו

19. שלא ישהה משהתחיל לאכול שיעור כזית עד שגמר אכילת השיעור יותר מכדי אכילת חצי ככר ["פרס" לשון פרוסה] של שמונה ביצים, דהוי חציו ארבעה ביצים, שזה הוא צירוף שיעור אכילה, ואם שהה יותר אין האכילה מצטרפת, והוה ליה כאוכל חצי זית היום וחצי זית למחר, ואין בו חיוב כרת אם חמץ הוא; רש"י בברכות לז ב; [ויש לעיין: למה דוקא משום חמץ ולא משום מצה; וברבינו גרשום פירשה לענין יציאה ידי חובת מצה, וכן בפירוש המיוחס לרש"י].

20. נתבאר על פי רש"י מכתב יד, שכתב: בבא מלחם גדול, פירורים פחות מכזית שפתתן מלחם גדול הן חשובות אגב אביהן, דכי פתתן הוי בלחם יותר מכזית, ואהכי חייב לברך המוציא על הפירורין שנטל מן הלחם.

ובפירוש המיוחס לרש"י כתב: הכא במאי עסקינן דיוצא בפירורין, כגון שבאו מלחם גדול שעדיין הוא בעין הככר שבאו ממנו, והוי חשוב ובר ברכה הוא, הלכך פירורין נמי שלקטן ממנו חשובין נינהו ומברך עליהם, אבל המנחות שפירכן ולא נשתייר מהן כזית דבר חשוב, אימא

מתניתין:

א-טו כל המנחות טעונות שלש מאות שיפה, שפשוף בחיטים שלש מאות פעם, (1) בין ידיו.

וכן חמש מאות בעיטה, בועט בהם בעובי האגרוף, כדרך הגבלים. (2)

ונחלקו תנאים בדבר: לדעת תנא קמא, שיפה

ובעיטה אלו הוא עושה בחיטין כדי שיהיו נוחים להשיר את קליפתם מהם.

רבי יוסי אומר: בבצק הוא עושה כן, כדי שיהיה נאה.

כל המנחות באות עשר עשר חלות, (3) עושה מעיסת המנחה (4) עשר חלות, ואופה אותן, (5) חוץ מלחם הפנים שעל השולחן, וחביתי כהן

לחם אם לאו.

ב. הסוגיא נתבארה על פי פירוש רש"י; ויש בזה שיטות אחרות, ולפי שאין עיקר מקומה של סוגיא זו כאן, אלא בכרכות לז ב, לפיכך לא הארכנו כאן.

1. כן הוא לשון המשנה "שיפה ובעיטה בחיטין"; וכן הוא גם לשון הרמב"ם [איסורי מזבח ז ה]: כל החיטים של מנחות טעונות.

וכתב ב"שפת אמת": לא נתבאר בגמרא אם גם במנחת שעורין [מנחת העומר ומנחת סוטה] היתה שיפה ובעיטה, ולמאן דאמר שיפה ובעיטה בחיטין [ולא בבצק] יש לומר דקאי גם על מנחת הסולת, וגם מנחת העומר [שהיא מנחת סולת הבאה מן השעורין], דחיטה לאו דוקא, והוא הדין שעורין; אבל למאן דאמר בבצק, צריך לומר דכל המנחות הנאפות קאמר, ואינו כולל מנחת סולת, וממילא אין שעורים בכלל, שמנחות השעורין הן בעומר והן בסוטה מנחות סולת הם; ומיהו מה דפשיטא ליה לה"שפת אמת" שלדעת רבי יוסי לא נאמר דין זה במנחת סולת; יש מקום לומר שהוא תלוי במחלוקת אם צריך לעשותה עשר חלות, או אפשר שאף לדעת הסובר שאין צריך עשר חלות, מכל מקום שמצוה לאפותו משום "מצות תאכל", וכמו שהובא בהערות לדף קודם, הוא הדין שהבצק צריך שיפה ובעיטה].

2. על פי רש"י מכתב יד; והוסיף: או בעובי פס ידו הסמוך לזרוע; לישנא אחרינא: בעיטה ברגל.

3. בפירוש המיוחס לרש"י כתב: באות עשר עשר: חלות או רקיקין, וכוונתו לפרש את כפל הלשון "עשר עשר".

4. לאחר לישתה בפושרין ובלילתה בשמן [לדעת חכמים]; ואין חילוק בין אם התנדב עשרון אחד או שהתנדב ששים עשרון, לעולם עושה הוא מכל המנחה עשר חלות.

5. ברש"י מכתב יד מבואר כאן, שאף את מנחת הסולת שכבר נקמצה, הרי הוא אופה את שייריה עשר חלות; וכבר נתבאר בהערות לדף הקודם שאין הדברים מוסכמים, ואף לשיטת רש"י עצמו; [ראה שם, ובמשנה למלך מעשה הקרבנות יג].

והנה טעמו של רש"י הוא לכאורה, משום ש"כל המנחות" משמע אף מנחת סולת, ומיהו מנחת חוטא שאין בה שמן, ולדעת הסובר שאינה מגבלה במים, בהכרח שאינה באה עשר חלות.

ובמשנה למלך שם דקדק מלשון הרמב"ם שם "כל ארבע מנחות אלו האפוריות, כשאופין אותן, אופין כל עשרון עשר חלות" שהוא בא למעט את מנחת הסולת, ראה שם; וב"לחם משנה" שם סובר בדעת הרמב"ם שאף מנחת